

TENTOONSTELLING VAN DE WALVIS „JONAS”, OCTOBER 1952 TE ROTTERDAM

door DR A. B. VAN DEINSE

IN het „Rotterdams Jaarboekje” 1950, blz. 208, beschreef schrijver de tentoonstelling van een walvisgeraamte te Rotterdam in December 1828. In het jaar 1892 was er een walvis op een schip liggend te zien in ons land; schrijver heeft die gezien in de haven van Arnhem. Of deze ook in Rotterdam vertoond werd, weet hij niet. De walvis van 1903, ook op een schip, was alhier ter bezichtiging gesteld in de Scheepmakershaven, terwijl schrijver die heeft gezien in Arnhem. In 1937 waren er te Rotterdam twee potwalvissen, die in Maart van dat jaar door ruim 50.000 personen werden bezichtigd. Op de tentoonstelling „Ahoy” te Rotterdam in de zomer van 1950 was een walvis skelet opgesteld in het Park.

Begin Maart 1952 werd in enige couranten medegedeeld, dat er in ons land een walvis zou worden vertoond, ditmaal op een ruim 20 m lange spoorwagen. Eerst in het midden van September las men nadere berichten hierover en op de 19de van genoemde maand kwam vanuit Hamburg het dier in Amsterdam aan op het Centraalstation. Het bleef daar tien dagen ter bezichtiging en zou dan naar den Haag, Rotterdam en Utrecht gaan. In den Haag heeft schrijver op 30 September deze walvis van een 20 m lengte gezien. Het was de gewone vinwalvis, *Balaenoptera physalus*, gevangen op 18 September 1951 bij Kaap Haroy, Lofodden, aan de Noorse kust. Na verwijdering van de ingewanden was het gevaarte ingespoten met enige duizenden liters formaline, teneinde bederf tegen te gaan. Tegen alle verwachting in is dit dier niet in Rotterdam gekomen en wel om de volgende reden.

De 11de September 1952 vingen Noorse walvisvaarders een vinwalvis van omstreeks 17 m lengte ten Noorden van Drontheim in de Noordelijke IJszee. De Noorse Tentoonstellings-maatschappij „Hvalhall” te Oslo liet het dier prepareren en was van plan deze walvis, ook *Balaenoptera physalus*, in enige landen te vertonen op een schip. Vanuit Bergen, Noorwegen, zou het stoomschip „Claus” de walvis overbrengen naar Rotterdam. Door storm vertraagd kwam de „Claus” in de nacht van 28 op 29 September 1952 binnen en werd gemeerd aan de ingang van de 1ste Katendrechtse

haven. Aldaar had op 29 September om 11 uur 's morgens de overpakeling plaats van de „Claus” in het tentoonstellingschip „Viking” van de firma H. J. Fongers Jr te Rotterdam. De overpakeling van de walvis door de drijvende bok „Heracles” werd bijgewoond door een aantal genodigden en de persvertegenwoordigers, die op een der Spidoboten naar de 1ste Katendrechtse haven waren overgebracht. Het ophijsen en overbrengen van het 50.000 kg zware cadaver in de „Viking” ging snel en voorspoedig en werd op tal van foto's vastgelegd, waarvan er meerdere in onze dagbladen en tijdschriften verschenen. In de „Viking” werd de walvis vastgesjord en werd de enorme bek geheel opengetrokken, opdat men de baarden- of baleinenreeksen, afhankelijk van het verhemelte, duidelijk zou kunnen waarnemen; (zie afb. 20).

Na deze voorbereidingen heeft de echtgenote van de Noorse consul te Rotterdam, mevrouw Kirsten Jorstad, de walvis gedoopt met een scheut Bols, waarbij zij de woorden sprak: „ik doop u Jonas Viking”. Ook dit moment werd fotografisch vastgelegd. Hierna trok een sleepboot de „Viking” met de walvis erin naar de Keilehaven, waar op de scheepsreparatiewerf van O. Lenos, alles in gereedheid werd gebracht voor de tentoonstelling.

De volgende dag werd de „Viking” naar de Coolhaven gesleept, alwaar als ligplaats genomen werd de kade bij de Lage Erfbrug. Daar is toen „Jonas” veertien dagen te kijk geweest en in die tijd bezocht door een 35.000 personen.

Enige dagen vóór de aankomst van de walvis uit Noorwegen was er in restaurant Caland-West een persconferentie gehouden, waar de heer A. Stulemeijer Hzn., de managers van de tentoonstelling, de heren Fr. Dietrichson en F. Lahme, welkom heette en hen met de pers in verbinding bracht. Schrijver hield een korte voordracht over walvissen en tijdens vragen stellen en beantwoorden, werden sandwiches belegd met gerookt walvisvlees rondgediend, die bijzonder in de smaak vielen.

Op de persbijeenkomst werd door een der aanwezigen de opmerking gemaakt, dat „Jonas” nu de tweede walvis was, die in Nederland rondreisde. De heren Dietrichson en Lahme, dit horend, traden de volgende dag in contact met de leider van de walvis-tentoonstelling „Haroy”, die toen in Amsterdam was. Na enige besprekingen werd overeengekomen, dat beide ondernemingen elkaar geen concurrentie zouden aandoen en daarom kwam de

walvis „Haroy” niet hier, maar ging van den Haag naar Leiden, Utrecht en Gouda.

Na Rotterdam is Schoonhoven, Rhenen, Wageningen en Arnhem door „Jonas” bezocht. Hierna volgde een tournee door België, naar Brussel, Antwerpen en Gent. In die tijd was „Haroy” in de provincie Limburg. Vanuit België zou „Jonas” wéér in ons land komen, eerst in Dordrecht en later wellicht nog eens te Rotterdam. Het verdere reisplan staat nu, midden December 1952, nog niet vast.

De opstelling van „Jonas” in het schip „Viking”, zoals de Rotterdammers hem zagen, was uitstekend. Moeite noch kosten waren gespaard om de walvis zo goed mogelijk te kunnen zien. Door de conservatie met formaline en door afwassingen met sterke pekelen en sublimaat was er geen bederf of ontbinding en was er dus ook geen onaangename lucht te bespeuren. De verlichting, overdag van boven door glasplaten en 's avonds door elektrische lampen was voorbeeldig, terwijl men aan alle kanten langs de walvis kon lopen. Een gedrukte uitleg zorgde voor de nodige toelichting. De openingsuren waren van 10-22 uur. De entreprijzen waren matig, 50 cts voor volwassenen, 25 cts voor kinderen en voor deze in klasseverband 10 cts. Ook van buiten Rotterdam was er veel bezoek.

„Jonas” geeft schrijver nog aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Met zijn (het was een manlijk dier) lengte van 17 m was hij nog jong; oude, geheel uitgegroeide exemplaren worden nog 7 m langer en stellen dan met 24 m, het op één na langste en grootste zoogdier voor, dat bestaat. De reuzenvinwalvis, *Balaenoptera musculus*, kan nog bijna 10 m boven de 24 m uitkomen en is het grootste zoogdier. Voor deze laatste verwijst schrijver naar het „Rotterdams Jaarboekje” 1950, blz. 208 e.v.

Men kan hier te lande slechts op twee manieren een vinwalvis zien, hetzij op een tentoonstelling, hetzij aangespoeld, dood, op het strand. In zee zwemmend wordt het dier slechts door walvisvaarders waargenomen. Alléén in zee komt de prachtige stroomlijn en de duikbootgedaante van het dier volkomen tot zijn recht. Aangespoeld of op een tentoonstelling liggend, zakt het zware lichaam steeds in, ook al laat men het geraamte geheel op zijn plaats. „Jonas” lag op de buikzijde, had géén ingewanden meer,

maar het skelet was nog geheel voorhanden. De inzakking van het lichaam was duidelijk te zien, maar storend was dat niet en in ieder geval werd de bezoeker dadelijk getroffen door lengte en volumen. Rug- en zijkanten zijn zwart en aan de buikzijde is de kleur wit. Merkwaardig genoeg was de linkerzijkant van „Jonas” voorzien van 6 witte vlekken op de overigens zwarte huid. Even boven en achter het oog waren er 2 kleine vlekken; verder naar achteren volgde een derde, zeer grote vlek van onregelmatige vorm. Nog meer naar de staart toe volgden de wat kleinere vlekken 4 en 5, terwijl de laatste, 6de vlek weer zeer klein was. Rechts was van deze vlektekening niets te zien. Bij de walvis „Haroy” kwam geen enkele vlek voor. Het optreden ervan is dus zuiver individueel en is geen kermerk van deze soort.

De glanzende huid is geheel kaal; slechts aan de punt van de bek kunnen enige haren voorkomen, die intussen na de dood spoedig uitvallen.

Boven het midden van de kop waren 2 schuinstaande spiegels aangebracht, waarin men heel duidelijk de beide spleetvormige neusgaten kon zien, die naar voren toe convergeren. Hierdoor alléén vindt in- en uitademing plaats. Aan de linkerzijde was achter het kleine oog een 12 cm lange spleet zichtbaar, die in het midden het zeer kleine oorgat liet zien. Die oopening lag 78 cm achter de achterste oogrand. Oorschelpen ontbreken bij de walvisachtige dieren steeds. Rechts was wel het oog zichtbaar, maar niets van het oorgat en de spleet. Daar ter plaatse was de huid enigszins beschadigd. Links, achter de borstvin, zat een grote wonde; daar was de harpoen in het lichaam gedrongen, die „Jonas” doodde. De harpoen, een stuk ijzer van 1,80 m lang en 60 kg zwaar, lag ernaast en was door de doodstrijd geheel kromgebogen. De uitstekende lichaamsdelen zijn de 4 vinnen en wel 2 borstvinnen, die met onze armen overeenkomen, 1 rugvin en 1 staartvin. De linker borstvin was geschonden, maar werd in goede vorm hersteld met gips. De rechter, geheel gaaf, ovaal van vorm en puntig uitlopend naar achteren, was 1,70 m lang, juist een tiende van de lichaamslengte. Deze verhouding, vrijwel constant, is een soortkenmerk van de gewone vinwalvis. Bij andere soorten, er zijn er nog 4, is de verhouding lengte borstvin tot lichaamslengte geheel anders. In de borstvin zitten dezelfde geraamtedelen, met dezelfde namen, als in onze arm. De rugvin, ver naar achteren geplaatst, is klein en

zonder skeletdelen, bestaat dus slechts uit huid en spek. Zijn betekenis is gering. De staartvin, bestaande uit 2 grote helften, de z.g. vleugels, is ook zonder geraamtedelen, ligt in natura horizontaal in zee en heeft naar achteren een fraai ontwikkelde, accoladevormige begrenzing. Hij stelt het enige voortbewegingsorgaan van de walvis voor en kan een geweldige kracht ontwikkelen. De snelheid van zwemmen bedraagt een 30 km per uur.

Achterste ledematen, onze benen, ontbreken bij walvisachtige dieren steeds. Voor de bezoeker was de kop wel het meest imposante deel. Boven- en onderkaak waren ver uit elkaar getrokken, zodat boven de honderden hoornen baleinen of baarden mooi te zien waren. Tussen de beide helften van de onderkaak was de spierige tong geheel uitgesneden en was de bodem der mondholte met een planken vloer afgedekt.

De baleinen vormen twee statige reeksen, afhankelijk van het verhemelte. Iedere reeks bestaat uit een 350 baarden, die met hun harige binnenkant het zeewater filtreren, zo het voedsel er aan onttrekken, terwijl het water bij de mondhoeken, juist onder het oog, de bek verlaat. Vooraan en achteraan zijn de baarden klein en in het midden ongeveer het langst. De voorste rijen baarden rechts zijn wit, de overige grauw tot zwart. Links zijn alle baarden donker van kleur. Ook deze bijzonderheid is een soortkenmerk van de gewone vinwalvis.

NIEUWE HARING!

De Hemelmaagd, die den Olijftak 't gefolterd Menschdom aanbod, gaf ook den wenk, om in te oogsten die aangename Vruchten, die de Zee opleverd en welker vijfjarig gemis een der grootste Bronnen van Neerlands welvaard heeft doen opdroogen; de nijvere Visscherman, blij de gelegenheid te hebben ten algemeenen nutte mede te werken, verliet zijne Haardsteden, en heeft, evenals weleer, zijne Netten geworpen om de zoo algemeen gezogte *Hollandsche haring* te kunnen aanvoeren, die direct, naar de aankomst, in het groot en klein zal te bekomen zijn bij Jan de Swart, in de Haringpakkerij op het Westnieuwland; bij N. de Swart in de Keizerstraat; bij Anthony Kraal en Henderyntje Kraayestein, op de Kaasmarkt te Rotterdam, Rotterd. Courant 24 Juni 1802